

Anders Lundkvist: Eurokrisen - Europa mellem pengestyre og folkestyre

Skrevet af: **Jan Helbak** | Offentliggjort: 15. december 2013

"Det er Anders Lundkvists ambition at forklare Eurokrisen, så også ikke-økonomer kan forstå den!" Sådan indleder bagsideteksten introduktionen til Anders Lundkvists bog, hvis fulde titel er: "Eurokrisen - Europa mellem pengestyre og folkestyre".

Den sidste del af titlen er ret beset også det, bogen handler om: At der er i svaret på finanskrisen har været et valg mellem pengestyre og folkestyre.

Hvorvidt dette valg reelt har været til stede, og hvorvidt modstillingen er korrekt, er underordnet, når der skal tages stilling til, om det lykkes for forfatteren at indfri sin egen ambition.

I det store og hele indfrier bogen den formulerede ambition. Anders Lundkvist fører på pædagogisk vis læseren gennem en analyse af Eurokrisen samtidig med, han formår at forklare en række af de nøglebegreber, som anvendes i dagligdagens journalistik men her ofte i en form og på en måde, der mere tilslører end forklarer. Så når man er færdig med bogen, har man som læser på en meget let og ubesværet måde fået et indblik i en række af de mekanismer, der har spillet en central rolle, og som bidrager til at forstå, hvorfor det er gået så galt i Europa og især i Euroområdet.

Pædagogisk fremstilling af kompliceret stof er dog ingen let sag. Meget ofte overskrider den, der påtager sig opgaven, den fine grænse mellem oplysning og belæring. Det gælder også Anders Lundkvist, som ind i mellem er lige lovligt belærende og forenkler og på en måde, så man som læser tænker; "tror forfatteren, at man også er ikke-kyndig i alle andre spørgsmål". Men lad mig hurtigt tilføje, at det ikke reglen i bogen, selv om undtagelserne skæmmes helhedsindtrykket. F.eks. er gennemgangen af, hvad demokrati og politik er for størrelser, så umanerligt forenklet, at de fremstår som den autoriserede udlægning, der ikke behøver nærmere argumentation. Det irriterer.

Bortset herfra er bogen udmærket disponeret. Når man som Anders Lundkvist opstiller den præmis, at et komplekst tema om en generel og dybtgående krise skal beskrives, så læseren uden større indsigt i fagøkonomien skal kunne følge redegørelsen, står man overfor et metodevalg. Man kan vælge at forklare nøglebegreberne og de fremherskende forklaringsteorier successivt eller foretage mindre ekskurser, hvor fokus flyttes fra selve grundtemaet - Eurokrisen - til enten historiske delforløb eller centrale begreber og teoridannelser. Det sidste giver nok den største enkelhed i fremstillingen men indebærer også den fare, at det fremstillede antager karakter af idealtyper eller tillægges en status, som hverken fremstillingen eller de bagved liggende teoridannelser berettiger til. Det kritiske og problematiserende blik bliver med andre ord ofret. Men det er nok et hovedproblem i enhver pædagogisk og positiv fremstilling af et stof.

Anders Lundkvist har valgt at anvende den sidste metode. Han opnår på den måde stor klarhed i fremstillingen af de økonomiske grundbegreber, Euro-konstruktionen og hele forløbet op til indførelsen af Euro'en. Læseren får en god indføring i Bretton Woods systemets betydning og ikke mindst konsekvenserne af systemets sammenbrud. Det lykkes også forfatteren at beskrive selve Euro-konstruktionen meget enkelt og klart, herunder dens indbyggede svagheder og historien bag. Bl.a. modsætningen mellem Euro'en som en monetær Union og Euro'en som centralt omdrejningspunkt for en politisk stabil union, der ville have krævet det, som nu hedder en "overførselsunion". Læseren bliver på den måde ikke bare præsenteret for en afvisning af Euro-

konstruktionen men får beskrevet et realistisk alternativ – at Eurokonstruktionen kunne være opbygget på en måde, der ikke ville have gjort den så sårbar overfor finanskrisens konsekvenser, som tilfældet har været. Derved åbner Anders Lundkvist for politiske alternativer, der bør tages med ind i den fremtidige debat om Unionens fremtid.

Gennemgangen af finanskrisens transformation til Eurokrise og gældskrise er på sit eget udgangspunkt meget eksemplarisk. Det forklares meget enkelt, at det hovedsageligt var Euro'ens tilblivelseshistorie og de underliggende økonomiske ubalancer i Europa, der har bygget op over de seneste 25 år, kombineret med en galopperende deregulering af det finansielle system, der for det første gjorde det nødvendigt for staterne at redde finanskapitalen og socialisere den enorme gæld, som selv samme system havde skabt og for det andet bidrog til at øge staternes gæld og underskudsfinansiering. Her kunne man dog godt have ønsket sig, at forfatteren havde gjort lidt mere ud af at beskrive, hvorledes den skrøbelige Eurostruktur gjorde muligt for finanskapitalen at udnytte gældsflytningen fra sig selv til staterne og til at indlede en ny etape i den gigantiske spekulation – ved at angribe de svageste Eurolande. Man kunne også have ønsket sig en lidt tættere belysning af, at finanssektorens spekulationsfremstød, der bragte Euro'en ud til randen, sagtens kunne have været undgået allerede i 2010, hvor Grækenlands situation kom frem i lyset, hvis man strategisk havde ønsket det. Men hensigten var en anden, hvilket forfatteren ikke analyserer i dybden: At bruge finans- og gældskrisen som legitimering af den krisepolitik og yderligere afmontering af velfærdsstaten, som havde været det politiske mantra i to årtier forud.

Bevares, det er beskrevet. Men en udfoldning af selve det aspekt ville også kunne have tjent til at forklare den sidste del af overskriften, "Europa mellem pengestyre og folkestyre". Der er så absolut ansatser til det i gennemgangen af, hvorledes ubalancerne mellem medlemsstaterne har udviklet sig indenfor de 20 år. F.eks. er gennemgangen af Hartz IV's betydning for ændringen af kapitalstyrkeforholdene i Europa udmærket. Det gælder også beskrivelsen af de Nordeuropæiske bankers helt bevidste udnyttelse af produktivitetsgab og spændingerne i handels- og betalingsbalanceforholdet. Problemet opstår der, hvor man virkelig skal forstå, hvorledes hele finansoppustningen af økonomien overhovedet kunne få det omfang, som tilfældet var og er. Her gør Anders Lundkvist ikke meget ud af at forklare forholdet mellem finansøkonomien og det, der nu er kommet til at hedde "realøkonomien". Forfatteren skriver selv i lighed med mainstreamøkonomerne, at det var finanskrisen, der udløste en realøkonomisk krise. Hvorvidt det er korrekt, skal jeg ikke komme ind på her, men der mangler en ordentlig forklaring på, hvordan det kunne lade sig gøre.

Som jeg antydede i begyndelsen, kan ekskursmetoden godt indebære nogle fremstillingsproblemer. F.eks. at den specifikke belysning af et tema, går ud over sammenhængen. Det problem fremtræder klart i kapitlet om Liberalisme og Keynesianisme, og de respektive teories syn på økonomiske kriser. Gennemgangen af forskellen fejler ikke noget, men hele kapitlet griber forstyrrende ind i forhold til den samlede fremstilling. Kapitlet ville have tjent sit formål langt bedre, hvis det havde været behandlet først i bogen i sammenhæng med gennemgangen af de forskellige nøglebegreber og teoretiske antagelser, der er i spil. Man bliver slået lidt ud af kurs med det kapitel. Det drejer sig også om en vis fremstillingsmæssig konsistens, idet forfatteren i det store hele benytter metoden med først at ridse de principielle spørgsmål op og forklare nøglebegreberne som f.eks. hvad er gæld og kapital, hvad er ECB og pengene. Her tjener den korte gennemgang til at formidle analysen og fremstillingen af den mere komplekse virkelighed. Den metode kunne sagtens have været anvendt mere konsekvent også i kapitlet om de to teoridannelser. I en sidebemærkning kan jeg ikke dy mig for at kritisere den temmelig overfladiske runding af Marx's kriseforståelse. Har man ikke mere at sige om den sag, bør det udelades. Marx's betydning overlever nok de spredte bemærkninger, hvorimod det giver ridser i lakken til en forfatter, der ellers kan sin Marx.

Men denne kritik skal ikke skygge for, at den valgte fremstillingsform faktisk befordrer en

klargøring af Ander Lundkvists præmisser, hvilket gør det overkommeligt for også den mere økonomikyndige læser at forholde sig til analysen og den historiske gennemgang hele vejen igennem bogen. Hvor mange forfattere opererer med en række godt tildækkede forudsætninger, bliver de i denne bog lagt blot. Det gør unægtelig den kritiske stillingstagen noget nemmere.

Det bliver helt klart i det sidste og afgørende kapitel, hvor forfatteren fremlægger sin opfattelse af begreber som demokrati, politik og modstillingen demokrati og kapitalisme. Desværre er fremstillingen så stiliseret og forenklet, at den bliver alt for abstrakt. Man sidder tilbage med den opfattelse, at den meget summariske og forenkledte fremstilling tjener et helt andet formål, nemlig at lette vejen for Anders Lundkvists ærinde; at begrunde, hvorfor vandskellet i dag går mellem udvidet økonomisk magt i den demokratiske sektor – som sidestilles med den offentlige sektor – og fortsat magt til den private sektor – som sidestilles med den kapitalistiske sektor.

Anskuet på den måde og på baggrund af den næsten idealtypiske fremstilling, kan man læse afslutningen som en fortele for, at socialistisk politik og det socialistiske alternativ til en uregerlig kapitalisme er lig med den radikale udvidelse af demokratiet. Hvilket igen er ensbetydende med et opgør med den degenerering af demokratiet, som ses som et produkt af kapitalismens ekstreme ulighedsskabende logik, og et opgør med kapitalismens indre funktionsmåde gennem demokratisering af økonomien – som kort fortalt minder om en radikal demokratisk fortolkning af forestillinger om økonomisk demokrati.

Her er Anders Lundkvist helt på linje med en række socialistisk økonomer og politiske teoretikere i deres nyfortolkning af kritikken af kapitalismen og logisk nok også af det socialistiske alternativ. Men kan være enig eller uenig, men med bogen "Eurokrisen – Europa mellem pengestyre og folkemagt" er denne nyfortolkning fremlagt på en måde, der gør en kritisk stillingstagen til den nye trend mulig – også for en bredere kreds af politisk engagerede på venstrefløjen.

Afslutningsvis er der kun at beklage, at Anders Lundkvist i sin ambition om at forenkle det komplekse helt har udeladt at beskrive de store og modsætningsfyldte spændinger på verdensmarkedet, som Eurokrisen absolut er en del af, og ligeså problematisk helt har undladt at beskrive magtspørgsmålet og de klasse-mæssige spændinger i samfundet. Derved kommer modstillingen "pengestyre versus folkestyre" til at fremstå som et postulat og ikke som en argumenteret grundposition. Det er så meget desto mere beklageligt, fordi bogen faktisk afsluttes med et lille kort afsnit, der konkret beskriver elementerne i en alternativ krisestrategi. Ved ikke at sætte denne strategi ind i en magtpolitisk sammenhæng, lader det læseren tilbage med den opfattelse: "Jamen, hvis det er så enkelt, hvorfor er det så ikke gjort noget før"? Men her får læseren ikke noget svar, og strategien mister i overbevisningskraft.

Til gengæld er det værd at fremhæve, at Anders Lundkvist med et vist mod, når venstrefløjens EU allergi tages i betragtning, formulerer et overordnet strategisk perspektiv, som ingen reelt kan undgå at forholde sig til i fremtiden. Realismen bliver plantet der, hvor det gør mest ondt: "Når det gælder mere dybtgående socialistiske reformer, er det endnu mere oplagt, at et enkelt mindre land ikke kan gøre meget isoleret. Hele EU systemet ville f.eks. falde over Danmark, hvis vi fik en regering, der var virkelig rød. Derfor må EU først gøres rødt, begyndende med en forvandling af det Indre marked fra kapitalens legeplads til genstand for politisk regulering".

Spørgsmålet er, om ikke Anders Lundkvist kunne have trukket realismen endnu længere og hævdet, at vi slet ikke opnår at få en virkelig rød regering, eller mulighed for at føre den anbefalede efterspørgselsstyrede (keynesianske) krise politik, hvis ikke det sker i en parallel bevægelse for et rødt EU.

Men ansatsen til at tænke ud af den nationalstatslige boks er gjort i bogen, hvilket er befriende som

antibiotikum mod EU allergien.